

Лагутін С.С.

аспірант

Київського кооперативного інституту бізнесу і права

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7341-7031>

Lahutin Serhii

Postgraduate Student

Kyiv Cooperative Institute of Business and Law

КОНЦЕПЦІЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЕВОЛЮЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню сучасної концепції обліку і контролю зовнішньоекономічної діяльності та тенденцій її розвитку. Існуюча концепція обліку і контролю ЗЕД заснована на принципах, визначених у законодавстві, що свідчить про її нормативний характер. Із принципів обліку та особливостей ЗЕД випливають завдання обліку і контролю і формуються об'єкти обліку. Еволюція концепції обліку і контролю ЗЕД відбувається під дією трьох факторів: історична зміна економічних моделей і способів господарювання; трансформації інституційних регуляторів обліку і контролю; перетворення управлінської парадигми. Вплив названих факторів формує тенденції розвитку концепції обліку і контролю ЗЕД, пов'язані зі змінами в глобальному економічному просторі та цифрових технологіях. Предметом подальших досліджень може бути виявлення нових підходів та методів, що сприятимуть підвищенню ефективності обліку ЗЕД.

Ключові слова: бухгалтерський облік, контроль, зовнішньоекономічна діяльність, еволюція концепції бухгалтерського обліку, цифровізація.

Вступ та постановка проблеми. Військові дії в Україні значно посилили міжнародну діяльність українських підприємств. Цьому сприяли зміна логістичних маршрутів; руйнування виробничих ланцюжків і необхідність пошуку нових постачальників, покупців; релокація підприємств, зокрема, закордон; отримання міжнародної гуманітарної допомоги, отримання широкого ряду міжнародних грантів; диверсифікація капіталу, інвестиційних портфелів, необхідність забезпечення капіталу і виробничих ресурсів. Бухгалтерський облік зовнішньоекономічної діяльності забезпечує контроль, аналіз і звітність, що сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень. Зовнішньоекономічна діяльність передбачає, що в господарських операціях контрагентами українських підприємств виступають іноземні партнери – фізичні і юридичні особи, органи державної влади. Таким чином, такі операції підпадають під нормативне регулювання двох і більше країн або юрисдикцій, що вимагає особливого підходу до їх обліку і спричинює формування окремої дисципліни бухгалтерського обліку і контролю – обліку і контролю зовнішньоекономічної діяльності. Її існування базується на окремих відмінних концептуальних основах, які, зважаючи на особливу важливість міжнародної економічної співпраці у глобалізованому світі, є предметом підвищеної уваги науковців та фахівців обліку і контролю. Отже, тема дослідження має високу актуальність і нагальну важливість у нинішніх економічних умовах України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці висловлюють різноманітні погляди на концепцію, підкреслюючи її роль у забезпеченні

прозорості, достовірності та узгодженості фінансової інформації.

Н. М. Малюга розділяє поняття концепції бухгалтерського обліку на дві складові: в обліковій науці концепцією вона вважає форму наукової теорії, тоді як для практики обліку концепцією визначена сукупність основних теоретичних принципів ведення обліку і складання звітності [9, с. 458]. Натомість Л. В. Шкуліпа вважає, що концепція бухгалтерського обліку формується під впливом основних положень, прийнятих в обліковій практиці [12].

З. В. Гуцайлюк визначає концепцію як логічну систему поглядів на явища і способи його тлумачення [4, с. 54]. В бухгалтерському обліку призначенням концепції вчений вважає розвиток і переформатування цілісної інформаційної системи.

З.-М. В. Задорожний відмічає, що «...Важливе значення при формуванні концепції розвитку бухгалтерського обліку мають напрямки проведення змін в обліковому законодавстві, дотримання принципів бухгалтерського обліку, шляхи формування облікових кадрів, орієнтири в розвитку бухгалтерського обліку як науки» [7, с. 11].

І. А. Герасимович пов'язує концепції розвитку бухгалтерського обліку з еволюцією підготовки та обробки обліково-аналітичної інформації відповідними обліковими системами. Якість і ефективність концепцій, на думку науковця, можливо оцінити тільки через призму задоволення інформаційних потреб зацікавлених користувачів інформації у розрізі облікової політики, зобов'язань, доходів та витрат, що є базою для прийняття управлінських рішень [3, с. 46].

Підсумовуючи погляди вчених, концепція бухгалтерського обліку – це сукупність принципів і стандартів, які регулюють облік фінансових операцій та їх відображення у звітності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Концепція бухгалтерського обліку і контролю, зокрема, обліку і контролю ЗЕД є установленною для певного часу, але історично змінюється під впливом різних факторів. Логіка зміни даної концепції в сьогоденні потребує нових досліджень.

Метою статті є узагальнити формулювання концептуальних основ бухгалтерського обліку і контролю зовнішньоекономічної діяльності і дослідити їх нинішній розвиток.

Результати дослідження. Концепція в бухгалтерському обліку є фундаментальним аспектом, що визначає принципи, основи та цілі облікової системи. Бухгалтерський облік ЗЕД ґрунтується на загальних принципах бухгалтерського обліку, адаптованих до специфіки міжнародних операцій. Серед ключових принципів можна виділити [6]:

1. Принцип об'єктивності. Всі фінансові операції повинні бути зафіксовані на основі документально підтверджених даних, що є особливо важливим у міжнародній практиці.

2. Принцип консерватизму. У разі сумнівів щодо оцінки активів та зобов'язань слід обирати варіант, що не переоцінює активи і не занижує зобов'язання.

3. Принцип нарахування доходів і витрат. Доходи і витрати нараховуються у тому періоді, коли виникають відповідні зобов'язання сторін із виплати коштів, а не у тому періоді, коли кошти були перераховані.

4. Принцип безперервності. Бухгалтерський облік ведеться з припущенням, що підприємство буде функціонувати в безперервному режимі.

В українському законодавстві визначені додатково також принципи:

- повного висвітлення;
- автономності;
- послідовності;
- превалювання суті над формою;
- єдиного грошового вимірника [10].

Ці принципи хоч і прямо не вказані у Концептуальній основі, однак також мають місце в МСФЗ.

Погоджуємося із думкою Н. Є. Білинської, що відмінності у принципах обліку за міжнародними і національними стандартами мають світоглядний характер. Для англо-американської моделі ключове значення має професійне судження бухгалтера, у обліку відображається стан підприємства в цілому, а операції – відповідно до їх економічної суті. Для європейсько-континентальної моделі характерна орієнтація на юридичний зміст операцій, облікова методологія залежить від правових норм. Автор відмічає, що «...такий інструмент як облікова політика, який може приносити підприємству явні економічні вигоди, ... сприймається як непотрібний, але необхідний обов'язок» [1].

Бухгалтерський облік і контроль покликані охоплювати і відображати усі сторони діяльності

підприємства. Облік і контроль зовнішньоекономічної діяльності є частиною обліку і контролю розрахунків підприємства з контрагентами. Однак, зовнішньоекономічна діяльність має ряд характеристик, які вирізняють її серед інших. Їх відображення вимагає особливих облікових підходів. До них ми віднесли наступне:

– контрагентами в господарських операціях виступають нерезиденти України;

– документальне оформлення господарських операцій із нерезидентами підпадає під регулювання в різних юрисдикціях, які можуть не узгоджуватися між собою;

– працівники, майно та капітал знаходяться тривалий час в дорозі, можуть розміщуватися на території різних юрисдикцій;

– розподіл витрат в ході зовнішньоекономічних операцій між контрагентами відбувається на підставі укладених контрактів відповідно до міжнародної системи умов постачання Інкотермс [5];

– окремо потребує оформлення перетин кордону між юрисдикціями;

– необхідним є узгодження вартості і грошових вимірників проведених операцій, які можуть не співпадати в кожній окремій юрисдикції.

Тому облік і контроль зовнішньоекономічної діяльності включають додаткові складові, вимагають особливих підходів і формують власні концептуальні основи, необхідні для повного і достовірного відображення операцій ЗЕД і формування інформаційного забезпечення такої діяльності. Базовим елементом обліку ЗЕД є задокументована зовнішньоекономічна операція. В обліковому контексті зовнішньоекономічна діяльність поділяється на:

– відображення транскордонного руху товарів і послуг;

– відображення транскордонного руху робочої сили;

– відображення транскордонного руху капіталу.

Таким чином, облік ЗЕД має такі завдання щодо економічної інформації:

– встановлення об'єктів обліку та одиниць їх виміру згідно УКТЗЕД;

– первісна оцінка об'єктів обліку;

– визначення ТЗВ відповідно до правил ІНКО-ТЕРМС і порядок їх розподілу на собівартість об'єктів обліку;

– оцінка іноземної валюти та пов'язаних із нею монетарних статей балансу;

– відображення розрахунків із бюджетом щодо експортно-імпортних операцій;

– порядок відображення претензій, уцінки, втрат від форс-мажорних обставин;

– відображення розрахунків зі страхування вантажів або коштів.

Відповідно до визначених вище характеристик зовнішньоекономічної діяльності і встановлених складових обліку, завданнями контролю має бути наступне:

– співставлення правильності перекладу контрактів та первинних документів;

– перевірка збереження майна в дорозі та на складах;

– визначення правильності розподілу транспортних витрат між контрагентами відповідно до умов Інкотермс, зазначених у контракті;

– перевірка правильності переведення грошових вимірників, використовуваних у юрисдикціях контрагентів;

– контроль розрахунків з бюджетом за митними і податковими платежами;

– контроль надзвичайних витрат, претензій, втрати вартості, страхового відшкодування у ході зовнішньоекономічної діяльності.

Об'єктом бухгалтерського обліку в ході зовнішньоекономічної діяльності є різні елементи, пов'язані з міжнародними угодами та транзакціями. Виходячи із визначених нами завдань, об'єктами обліку і контролю в ході зовнішньоекономічної діяльності виступають товари і послуги, інвестиції, грошові кошти, валютні різниці, розрахунки із покупцями і постачальниками, розрахунки за оплатою праці, розрахунки із бюджетом, витрати, доходи і прибуток від зовнішньоекономічної діяльності.

Товари. Вартість товарів, які імпортуються або експортуються, є основним об'єктом обліку. Вона включає витрати на виробництво, закупівлю, транспортування, страхування тощо

Послуги – номенклатура та обсяг наданих або отриманих послуг за межами країни.

Фінансово-інвестиційні операції – валютні операції, перекази, кредити, депозити, страхові платежі, отримані і вкладені інвестиції в акції, цінні папери, що здійснюються з іноземними контрагентами.

Розрахунки із контрагентами включають дебіторську і кредиторську заборгованість, що виникає за угодами про зовнішньоекономічну діяльність.

Грошові кошти і валютні різниці. За угодами про зовнішньоекономічну діяльність може використовуватися кілька видів валюти та виникати курсові різниці через коливання курсу, а також вимоги у документах і звітності відображати вартість активів у національній валюті.

Розрахунки за оплатою праці – витрати на оплату праці працівників, залучених до зовнішньоекономічної діяльності, працівників іноземних підприємств, які виконують роботи для підприємства за угодами.

Розрахунки із бюджетом – податки, платежі та мита, пов'язані з імпортом та експортом, які підлягають обліковому відображенню.

Доходи, витрати і фінансові результати за підсумками зовнішньоекономічних операцій.

Ще одним елементом концепції бухгалтерського обліку і контролю ЗЕД є джерела їх інформації. Для бухгалтерського обліку джерелом інформації про господарські операції є свідчення виконавців, відповідальних осіб або автоматизованих інформаційних систем, оформлені у вигляді первинного документа і підписані ними. У первинних документах вказується дата, суть операції, яка була здійснена із об'єктом обліку, а також кількісні характеристики операції на підставі відповідних вимірювань або

підрахунків. Специфічними первинними документами для зовнішньоекономічної діяльності є інвойс, валютно-митна декларація, коносамент, авіанакладна, пакувальний лист, довідки про сплату мита, поліси про страхування вантажів тощо [2].

Джерелами інформації для контролю є бухгалтерські документи, інформація, надана від контрагентів, установ, державних органів, залучених до провадження підприємством зовнішньоекономічної діяльності, а також дані фактичного контролю, інвентаризації.

Узагальнено викладені нами міркування щодо концептуальних основ бухгалтерського обліку і контролю зовнішньоекономічної діяльності на рис. 1.

Концепція бухгалтерського обліку еволюціонує відповідно до змін у глобальній економіці, технологіях та потребах користувачів [4]. Таким чином, факторами, які визначають розвиток концепції обліку є такі:

1. Історична зміна економічних моделей і способів господарювання. Із плином часу відбувається зміна підходів до господарювання. На це впливають технічні та технологічні фактори, наукові відкриття, розвиток міжнародного поділу праці, глобалізація, стан міжнародної фінансової системи та інфраструктури. У зв'язку із ними змінюється обсяги облікових даних, способи і прийоми збирання, зберігання, обробки та передачі економічної інформації. Також з'являються нові об'єкти бухгалтерського обліку, а інші – втрачають актуальність.

2. Трансформації інституційних регуляторів обліку і контролю. Регулятори встановлюють вимоги до бухгалтерського обліку, визначають його принципи, основні облікові показники, порядок оподаткування та стягнення митних платежів, форми та порядок подання звітності. Розрізненість регулювання обліку в різних юрисдикціях створює проблему співставлення даних обліку в ході зовнішньоекономічної діяльності. Подолання цієї проблеми є однією із цілей Міжнародних стандартів фінансової звітності.

3. Перетворення управлінської парадигми, що змінює потреби в формі, складі, структурі та деталізації економічної інформації. Задоволення інформаційних потреб користувачів є основною метою бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної інформації. Тому зміни в управлінні безпосередньо впливають на концепцію бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної діяльності.

В сьогоденні всі названі три фактори мають місце і впливають на зміну облікової концепції ЗЕД. Щодо першого фактору можемо спостерігати розвиток глобалізації, що сприяє підвищенню рівня міжнародної торгівлі, інвестицій та обміну інформацією. Це змінює вимоги до обліку зовнішньоекономічних операцій, створюючи нові виклики та можливості для бізнесу та держави. Одним із основних аспектів глобалізації є розширення міжкорпоративних відносин і створення міжнародних ланцюгів постачання, що вимагає від підприємств удосконалення методів

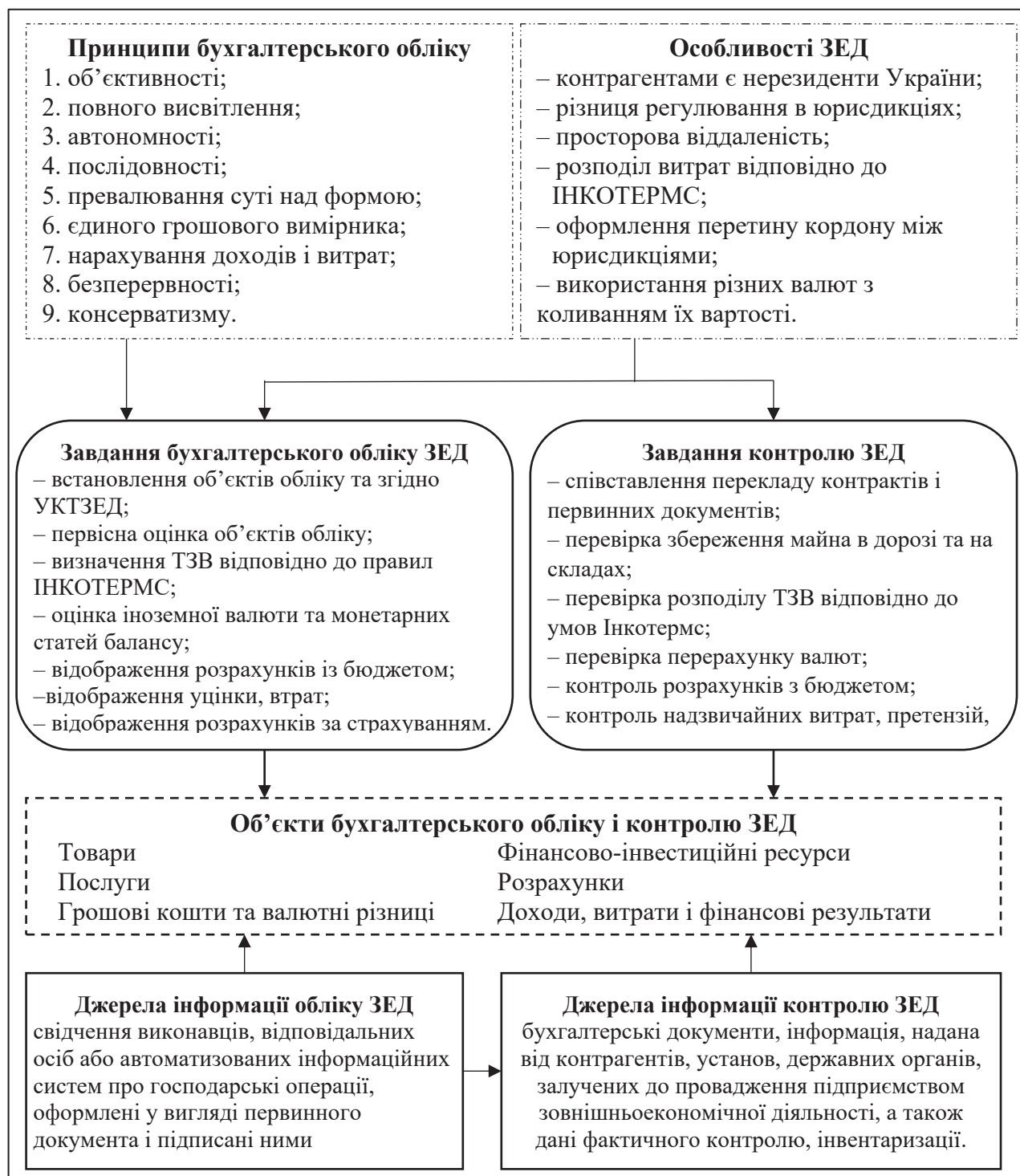

Рис. 1. Концептуальні засади обліку і контролю зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: побудовано автором на основі [4; 5; 6; 10]

обліку та контролю за міжнародними операціями. Податкове законодавство змушує бізнеси звертати увагу на питання трансфертного ціноутворення, що потребує більш складних підходів до обліку цін на товари, послуги, зокрема, фінансові між пов'язаними компаніями в різних країнах.

За другим фактором ключовим для українського бухгалтерського обліку стало рішення про інтеграцію із Європейським Союзом. У сфері

бухгалтерського обліку це означало необхідність узгодження стандартів обліку. Концепція є основою для формування стандартів обліку і грає важливу роль у забезпеченні ефективного управління підприємствами. У світі прийнято ряд стандартів для регулювання обліку міжнародної економічної діяльності. Американські GAAP мають нормативний характер і обов'язкові для застосування великими компаніями. МСФЗ засновані на позитивістському

підході і покладають в основу обліку бухгалтерські судження. Концептуальна основа, яка була імплементована Директивами ЄС, а в Україні Національними стандартами, набула нормативного характеру [8]. Негативною стороною цього процесу в Україні стали часті зміни законодавства, які ускладнюють ведення бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної діяльності, знижують зіставність фінансової звітності, утруднюють цифровізацію обліку. Також слід враховувати адаптацію суб'єктів ЗЕД до змінних валютних курсів, податкових режимів і законодавчих вимог різних країн.

Найбільш різкі зміни відбуваються за третім фактором. Цифровізація, винайдення штучного інтелекту кардинально змінили як можливості і способи управління, так і способи роботи з економічною інформацією. Як стверджують Н. Шалімова, І. Смірнова та Н. Смірнова «...трансформація економічного середовища, революційні зміни в інформаційних технологіях зумовлюють необхідність розвитку теорії бухгалтерського обліку і, як наслідок, зміни облікових концепцій» [11]. Це означає, що нові підходи, такі як інтеграція цифрових технологій, змушують науковців переосмислити традиційні

концепції обліку зовнішньоекономічної діяльності та адаптувати їх до сучасних умов. Зростання вимог до прозорості фінансової звітності створює потребу в більш детальній перевірці документів і зведених даних про міжнародні операції, що стимулює розширення обсягу внутрішнього та зовнішнього контролю. У свою чергу, це стає фактором розширення застосування спеціалізованих програмних продуктів для обробки міжнародних транзакцій. Однак для ефективного застосування таких технологій необхідно враховувати міжнародні стандарти фінансової звітності, що регулюють порядок обліку зовнішньоекономічних операцій, що тягне за собою необхідність в подальшій стандартизації обліку та застосування мови XBRL для обліку, звітності та контролю (рис. 2).

Висновки. Таким чином, концепція бухгалтерського обліку і контролю зовнішньоекономічної діяльності повинна бути гнучкою та адаптованою до змін у законодавстві, технологіях та умовах ведення бізнесу.

Ідентифіковані виклики створюють потребу в переосмисленні і розвитку існуючих концепцій бухгалтерського обліку і контролю

Рис. 2. Фактори розвитку концепції обліку і контролю зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: побудовано автором на основі [4; 11]

зовнішньоекономічної діяльності, з метою їх адаптації до зміни потреб користувачів економічної інформації та підвищення її якості.

Дослідження в сфері розвитку облікових концепцій продовжують розвиватися, відображаючи зміни

в глобальному економічному середовищі та цифрових технологіях. Подальші дослідження можуть зосередитися на виявленні нових підходів та методів, що сприятимуть підвищенню ефективності обліку ЗЕД.

Список використаних джерел:

1. Білинська Н. Є. Принципи бухгалтерського обліку за міжнародними та національними стандартами. Репозиторій Львівського політехнічного національного університету. 2024. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/61c58caf-a8c5-4294-b30f-56cf3fc9b169/content> (дата звернення: 17.10.2024)
2. Воскресенська Т., Вінярський Б. Формування обліково-аналітичного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств в розрізі її видів. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-164> (дата звернення: 12.11.2024)
3. Герасимович І. А. Сучасні підходи до вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення процесу управління підприємством. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні* : матеріали III Міжнар. наук. практ. конф., 10–11 жовт. 2014 р. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. С. 46–48.
4. Гуцайлюк З. В. Облік і контроль у ринковій економіці: елементи концепції: монографія. Тернопіль : Крок, 2013. 176 с.
5. Коваль Л. В. Концептуальні основи облікового відображення зовнішньоекономічної діяльності через призму облікової політики підприємства. *Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення управлінських процесів в умовах євроінтеграції*: доповідь на Всеукраїнській науково-практичній конференції (Вінниця, ВНАУ, 1-2 жовтня 2020 р.). URL: <http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/26778.pdf> (дата звернення: 05.11.2024).
6. Концептуальна основа фінансової звітності вид. РМСБО у вересні 2010 р., перегл. в березні 2018 р. *Офіційний переклад на сайті Міністерства фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH.pdf (дата звернення: 15.11.2024).
7. Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в Україні : моногр.; за наук. ред. д. е. н., проф. З. М.-В. Задорожного. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. 320 с.
8. Корягін М. В., Куцик П. О. Концептуальний розвиток методології бухгалтерського обліку: монографія. Львів : ЛКА, 2015. 239 с.
9. Малуґа Н. М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку: Монографія. Житомир : ЖДТУ, 2005. 548 с.
10. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
11. Шалімова Н. С., Смірнова І. В., Смірнова Н. В. Розвиток концепції обліку в системі управління підприємством. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2023. № 9 (42). С. 142–153.
12. Шкуліпа Л. В. Розвиток бухгалтерського обліку у вимірі міжнародних стандартів фінансової звітності та інноваційних технологій: методологія та практика: монографія. Ніжин : ТПК «Орхідея», 2020. 616 с.

References:

1. Bilynska N. Ie. (2024) Pryntsypy bukhgalterskoho obliku za mizhnarodnymi ta natsionalnymi standartamy [Principles of accounting according to international and national standards]. *Repozytorii Lvivskoho politekhnichnoho natsionalnoho universytetu – Repository of Lviv Polytechnic National University*. Available at: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/61c58caf-a8c5-4294-b30f-56cf3fc9b169/content> (accessed October 17, 2024). (in Ukrainian)
2. Voskresenska T., Viniarskyi B. (2024) Formuvannia oblikovo-analitychnoho zabezpechennia zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstv v rozrizi yii vydiv [Formation of accounting and analytical support for foreign economic activity of enterprises in terms of its types.]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-164> (accessed November 12, 2024). (in Ukrainian)
3. Herasymovych I. A. (2014) Suchasni pidkhody do vdoskonalennia oblikovo-analitychnoho zabezpechennia protsesu upravlinnia pidpriemstvom [Modern approaches to improving accounting and analytical support for the enterprise management process]. *Stan i perspektyvy rozvytku oblikovo-informatsiinoi systemy v Ukraini* : materialy III Mizhnarodna nauково-praktichna konferenciya (Ternopil, October, 10th – 11th, 2014). Ternopil: TNEU, pp. 46–48. (in Ukrainian)
4. Hutsailiuk Z. V. (2013) *Oblik i kontrol u rynkovii ekonomitsi: elementy kontseptsii: monohrafiia* [Accounting and control in a market economy: elements of the concept: monograph]. Ternopil: Krok, 176 p. (in Ukrainian)
5. Koval L. V. (2020) Kontseptualni osnovy oblikovoho vidobrazhennia zovnishnoekonomichnoi diialnosti cherez pryzmu oblikovoi polityky pidpriemstva [Conceptual basis of accounting reflection of foreign economic activity through the prism of the accounting policy of the enterprise]. *Finansove ta oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinskykh protsesiv v umovakh yevrointehratsii*: Vseukrainska nauково-praktychna konferentsiya (Vinnytsia, October, 1st – 2nd, 2020). Available at: <http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/26778.pdf> (accessed November 05, 2024). (in Ukrainian)
6. Kontseptualna osnova finansovoi zvitnosti [Conceptual Framework for Financial Reporting], published by IASB in September 2010, revised in March 2018. *Official translation on the website of the Ministry of Finance of Ukraine*.

Available at: https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH.pdf (accessed November 15, 2024). (in Ukrainian)

7. Zadorozhnyi Z.-M. & others. (2015) *Kontseptsiiia rozvytku bukhhalterskoho obliku, analizu ta audytu v Ukraini: monohrafiia* [Concept of development of accounting, analysis and audit in Ukraine: monograph]. Scientific editor. Dr. of Economics, Prof. Z. M.-V. Zadorozhny. Ternopil: TNEU, 320 p. (in Ukrainian)
8. Koriahin M. V., Kutsyk P. O. (2015) *Kontseptualnyi rozvytok metodolohii bukhhalterskoho obliku: monohrafiia* [Conceptual development of accounting methodology: monograph]. Lviv: LKA, 239 p. (in Ukrainian)
9. Maliuha N. M. (2005) *Bukhhalterskyi oblik v Ukraini: teoriia y metodolohiia, perspektyvy rozvytku: monohrafiia* [Accounting in Ukraine: theory and methodology, development prospects: monograph]. Zhytomyr: ZhDTU, 548 p. (in Ukrainian)
10. *Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini* [On accounting and financial reporting in Ukraine]: Law of Ukraine dated 16.07.1999 No. 996-XIV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14#Text> (accessed November 15, 2024). (in Ukrainian)
11. Shalimova N. S., Smirnova I. V., Smirnova N. V. (2023) Rozvytok kontseptsii obliku v systemi upravlinnia pidpriemstvom [Development of the accounting concept in the enterprise management system]. *Tsentrlnoukrainskyi naukovi visnyk. Ekonomichni nauky – Central Ukrainian Scientific Bulletin. Economic Sciences*, № 9 (42), pp. 142–153. (in Ukrainian)
12. Shkulipa L. V. (2020) *Rozvytok bukhhalterskoho obliku u vymiri mizhnarodnykh standartiv finansovoi zvitnosti ta innovatsiinykh tekhnolohii: metodolohiia ta praktyka: monohrafiia* [Development of accounting in the measurement of international financial reporting standards and innovative technologies: methodology and practice: monograph]. Nizhyn: TPK «Orkhidea», 616 p. (in Ukrainian)

CONCEPT OF ACCOUNTING AND CONTROL FOR FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES: EVOLUTIONARY ASPECT

Summary. The article is devoted to the research of the modern concept of accounting and control of foreign economic activity and the main trends in its development. The works of leading scientists in this field are analyzed; their views on accounting concepts are generalized. The author proves that the separation of the discipline of accounting and control for foreign economic activity is based on the existence of a separate accounting and control concept. It is formed due to a number of factors, such as accounting reconciliation of indicators for different jurisdictions; the need for a separate methodology for accounting for exchange rate differences; special approaches to accounting for goods and capital in transit and the distribution of transport costs taking into account Incoterms; border crossing registration, etc. The modern concept of accounting and control for foreign economic activity is based on the principles defined in the legislation, which indicates its normative nature and is the basis for the development of accounting standards. Accounting and control tasks arise from the principles of accounting and the features of foreign economic activity. That forms accounting objects: goods, services, investments, settlements, exchange rate differences, income and expenses. The evolution of the concept of accounting and control for foreign economic activity occurs under the influence of such three factors as historical changes in economic models and methods of management, transformation of institutional regulators of accounting and control, transformation of the management paradigm. This factors form trends in the development of the concept of accounting and controlling for foreign economic activity, which the author reveals in the article. Research on accounting concepts of foreign economic activity and their evolution is developing further, focusing on changes in the global economic space and digital technologies. New research may focus on identifying better approaches and methods that will contribute to increasing the efficiency of accounting for foreign economic activity.

Keywords: accounting, controlling, foreign economic activity, evolution of the accounting concept, digitalization.